
DE INVLOED VAN HET CHLORIDEGEHALTE VAN HET WATER OP
DE BROEDDICHTHEID VAN DE TURELUUR (TRINGA TOTANUS)

C. Eijerman

INLEIDING

In onze veenweidegebieden in Noord-Holland is de tureluur altijd een behoorlijk talrijke broedvogel geweest. De laatste jaren echter loopt de populatie snel achteruit in deze gebieden. Deels komt dit omdat de boer zijn land op een andere manier gebruikt. Vroeger werden de percelen uitsluitend bemest met stalmest en bagger en daarnaast was de veebezetting laag, hoogstens één melkkoe op één ha. Hierdoor was er een rijke kruidenlaag aanwezig en door deze kruidenlaag was er een diversiteit aan insecten.

In de sloten die vroeger meer dan nu een brakwaterkarakter hadden, waren uitstekende fourageerplaatsen aanwezig, vooral op die plaatsen waar een opeenhoping van organisch materiaal en verslagen veen plaatsvond. Zo ontstonden er slikvelden in het brakke water en dat was voor de tureluur erg belangrijk.

Thans worden vele van deze percelen, waarvan diverse slechts varend te bereiken zijn, alleen nog bemest met kunstmest en wordt er veel stikstof gebruikt. Het begreppelen van de percelen weiland wordt door vele boeren niet meer gedaan en juist de smalle greppels waren voor de tureluur van belang, niet alleen als fourageergebied voor de pullen, maar ook als dekking voor de jonge vogels.

Daarnaast is het gebruik van een cirkelmaaier funest voor de tureluur: een perceel weiland wordt op den duur helemaal vlak gesneden, wat niet bevordelijk is voor de nestgelegenheid.

Dit alles heeft tot gevolg gehad, dat de tureluur als broedvogel in onze veenweidegebieden sterk achteruitgegaan is.

Zo bedroeg het aantal broedende tureluurs in het Wormer- en Jisperveld (incl. de Schaalsmeer) in de jaren 1971-1976, respectievelijk 250, 193, 165, 150, 155 en 140.

RELATIE CHLORIDEGEHALTE EN
BROEDDICHTHEID

Van de 140 broedparen, die in 1976 hebben gebroed in het Wormer- en Jisperveld, hebben er 100 paar gebroed in het eigenlijke veenweidegebied, dat ongeveer 1680 ha. groot is en 40 in de droogmakerij de Schaalsmeer, dat een oppervlakte heeft van 75 ha. De populatiedichtheid is dus in het eigenlijke Wormer- en Jisperveld 0.059 en in de Schaalsmeer 0.53 per ha.

Het chloridegehalte in het Wormer- en Jisperveld ligt tussen de 350 en de 400 en in de polder de Schaalsmeer tussen de 1200 en 2000 mg. Cl/L.

In de Eilandspolder, groot ± 1900 ha., hebben in 1969 124 paar tureluurs ge-

broed, de dichtheid was toen 0.065 op 1 ha., terwijl in datzelfde gebied in 1976 41 paar gebroed hebben, dus 0.021 paar op 1 ha.

De meeste van deze tureluurs fourageerden in de naastgelegen polder de Schermer. Ook in de Eilandspolder blijkt dus een sterke afname van de broeddichtheid. Een opvallend verschijnsel hier is een grote toename van de schapenteelt; de sterke begrazing is vermoedelijk een van de belangrijkste oorzaken van die achteruitgang.

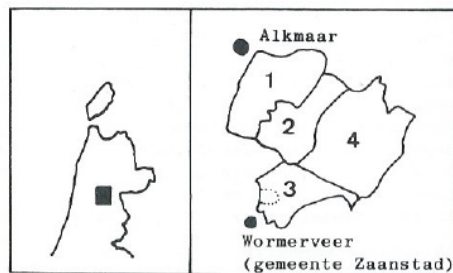
We zien overigens, dat het chloridegehalte van het water in de Eilandspolder om de 400 mg. Cl/L ligt, een waarde, die vergelijkbaar is met die van het Wormer- en Jisperveld.

Interessant is het, dat in de naastgelegen polder de Schermer veel tureluurs als broedvogel worden aangetroffen in percelen wintertarwe.

In de hele Schermer groot + 4700 ha. werden in 1974 135 broedparen geteld, waarvan er + 100 paar in de wintertarwe hebben gebroed.

De oppervlakte aan wintertarwe was toen 231 ha.: de populatiedichtheid was dus 0.43 broedpaar per ha.

Figuur 1: situatieschets van de genoemde gebieden.

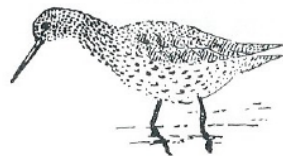
- 1 Schermer
- 2 Eilandspolder
- 3 Wormer- en Jisperveld (incl. Schaalsmeer)
- 4 Beemster

Hierbij moet vermeld worden dat alleen op dié percelen tureluurs broeden waarnaast een sloot ligt met een onderbemaling en dat is zeker niet bij elk perceel tarwe het geval. De bodem van dit deel van de Schermer waar de wintertarwe op verbouwd wordt bestaat uit zware klei. In de sloten met een onderbemaling staat in het voorjaar + 0.10 m. water en het chloridegehalte van het water is 800 tot 1000 mg. Cl/L.

Uit de cijfers blijkt, dat de grootste dichtheden (Schaalsmeer 0.53/ha. en Schermer/wintertarwepercelen: 0.43/ha) worden aangetroffen in die gebieden, waar het chloridegehalte van het water het hoogst is, en dat in gebieden met een laag chloridegehalte de broeddichtheid aanmerkelijk lager ligt (Wormer- en Jisperveld: 0.059 en Eilandspolder: 0.021).

VERGELIJKING MET ANDERE GEBIEDEN

In 1973 en 1974 heeft H.E. Fabritius (1974/75) een onderzoek verricht naar de dichtheden van diverse steltlopers in enkele terreinen in Zweeds-Lapland.

Zo werd onder andere in Marsivagge, een subalpiene gebied waarvan de grootte + 3000 ha. bedraagt, een oppervlakte van 1000 ha. bestudeerd. In dit natuurlijke biotoop was de dichtheid van de broedende tureluurs in 1974 0.1 paar per 1000 ha.

In de alpiene heide tussen de bergen Kaissat en Valla was de dichtheid 8 paar per 1000 ha. Het chloridegehalte in deze gebieden is zeer laag.

De populatiedichtheid in de Mokbaai op Texel daar en tegen is bijzonder hoog en bedraagt sinds 1970, op een strook kweldergebied van + 1 km. lang en + 60 ha. groot, 0.66 tot 1 paar op 1 ha.

De turelaar maakt daar zijn nest hoofdzakelijk in biezepollen en op plaatsen die begroeid zijn met onder andere verschillende soorten russen en biezen. Door het wisselend tij bij eb en vloed wordt vooral bij harde noord-westen wind het water opgestuwd en wordt het gebied gedeeltelijk overspoeld met zeewater. Het chloridegehalte van het zeewater bedraagt in de Noordzee 17000 en in de Waddenzee 15000 mg. Cl/L.

Bij afgaand water blijft er op het slijk kleine plasjes en stroompjes achter welke rijk zijn aan slakjes, wormen en vele kreeftachtigen. Voor de tureluur zijn dit prachtige fourageerplaatsen.

LITERATUUR

Veldgegevens over de Mokbaai op Texel zijn van A.C. Boon, J. Kalis en P. Kok.

Veldgegevens van het Wormer- en Jisperveld zijn van Jan van der Geld.

Gegevens over het chloridegehalte zijn van de polder "De Schermer" en van het Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen in Kennemerland.

Fabritius, H.E. 1974/75. Dichtheid en produktiviteit van steltlopers in Lapland en Noord-Holland. Doctoraal verslag Vrije Universiteit, Amsterdam.

NABESCHOUWING

Het hoge chloridegehalte in een aantal onderbemalen sloten in de Schermer hangt samen met de aanwezigheid van diverse zoute kwellen. Dit heeft zeker een gunstige invloed op de aanwezigheid van prooidieren voor de tureluur. Trouwens, ook andere soorten, zoals de kluut, waarvan er in 1976 in de Schermer 70 paar hebben gebroed en de bergeend (meer dan 30 paar broedvogels) schijnen hiervan te profiteren. Ook zijn deze sloten vooral aantrekkelijk voor de kemphaan als fourageergebied in de trektijd.

Het is jammer, dat er geen inventarisatiegegevens bekend zijn van vroegere jaren, want er lijkt sprake te zijn van een verschuiving van de tureluur van de Eilandspolder naar de wintertarwepercelen in de polder de Schermer. Dat houdt in, dat onze tureluur door de landbouw uit de ene polder verdrreven wordt en in een andere polder weer opgevangen wordt. Als er inderdaad sprake is van een verplaatsing, dan wordt de vraag interessant, hoeveel droogmakerijen als de Schermer over voldoende zoute kwellen beschikken. Als die inderdaad aanwezig zijn, zou een gedeeltelijke verandering van het biotoop van de tureluur hiervan het gevolg kunnen zijn. Dat echter ook in de wintertarwepercelen in de Schermer bedreigingen kunnen optreden, bleek o.m. in de zomer van 1976, toen door de beregening, die de landbouwers toepasten en de grotere doorstroming van de polder een rem werd gezet op de verzilting.

Adres: Zuideinde 62,
Groot Schermer.